

Novella

Vén kis vityillót tapos az idő. Súlyos talpát ráteszi s nyomja lefelé a földbe, mintha útjába volna neki. Fedele félre van billentve, ami alól homályos egy ablakával megtörtén pislog vallatója felé. Hátát az iparkamara magas végének döntve úgy lapul alatta, mint öregember a cserépkályha mellett, akit álmai a banyakemencéhez visznek vissza. Homlokzatán gyűrődések futnak szanaszét, amivel úgy néz ki, mint gondtól feszítő ember halántéka táján a kidagadt erek. Ajtajának két rossz szárnyával egy beteg madárhoz hasonlít, amely széttárulkozva melengeti magát a téli napsütésben.

Bent egy rövid kis borbélymester bujkál a hasított gerendák alatt, a szakállal birkózik s pengéje éle meg-meg villan a homályban, mint a mult amiről most mesél.

— Ez kérem — kezd bele — valamikor nagykocsmá volt. Több mint száz évvel ezelőtt, itt ahol a Kun-Szabó háza és a Népkör van üres telek volt, amit léckerítés ölelt a nagykocsmá tulajdonához. Beálló helyiségnek szolgált a tanyai emberek részére, akik piac és vásár alkalmával ide állottak be fogataikkal. Körülötte itt házak még nem voltak — folytatta tovább zamatos előadással a mester, miközben társamat pucolja, mint hajábfőtt krumplit. — Ott ahol most a Teréz-templom van, ott volt a túrópiac. A disznópiac pedig a városháza helyén. Mocsár és nád lepte azt a tájat, ott ahol most az állomás van, az a környék is mind víz alatt állt. Valamikor Rózsa Sándor is mulatgatott ebben a kocsmában.

— Rózsa Sándor? — kérdezem.

— Igen / néz rám — abban az időben az úgynevezett deszkásérdő benyúlott majdnem a kakas iskoláig. Régi emberek meséje szerint Sándor alkonyat után előbújt az erdőből — átlépte a kocsmakerítést s az udvari ajtón beosont az ivóba. A legendáshírű betyárvezér jötté az emberek, akik a kocsmában voltak, szedték a motyóikat s szé nélkül megpucolták maguktól a levegőt Sándor előtt. S útközben, ha valakivel találkoztak, aki a nagykocsmá felé

vette az irányt, csak annyit mondtak neki, de sűgva: — Itt a Sándor! — Az illető már tudta a kötelességét. Oda belépni ahol a Sándor egymagában mulatott, nem minden pantallós embernek volt bátorsága. Hagyták is egymagára. Hagy tombolja ki magát. Szerették Sándort, de félték is tőle, — fejezte be meséjét a mester.

S míg ő a társamat nyírta, borotválta én egy karszékben ülve kibámultam az ablakon, átadva magamat a gondolatoknak, amik mint tüzes táltosok vittek visszafelé a multba, éveken, évtizedeken át, röpültek velem megállás nélkül. Alattam és körülöttem mindig változtak a képek. Ritkultak a városok, a falvak, az emberek s a szántók, nőttek a pusztaságok, az erdők, a lápvilágok, amiknek zöld nádasaiban ordasok vonyitottak a holdvilág felé, s bölömbika hangja rezgett szét a vizek tetején. Hosszúnyakú gémek és golyák taposták a mocsarakat, ami felett bíbicek sipítóztak az alkonyos némaságban. Váltakozó évszakokon rohantam át az időbe, virágos tavaszok, rekkenő nyarak, ökörnyálás őszök és zord telek fölött. Láttam a ménest, a gulyát, a birkanyáját és a kondát, amik úgy legelészték zöld selymén a földnek, mint bárányfélhők az ég azur tájain. Rohant velem a táltos, erdőkön, mezőkön át, csárdák és gémeskutak felett, amiknek ágasáról holló tekintgetett a pusztaságba. Mintha üstökös hátán ülnék, aminek fénysörénye bevilágítja a mindenséget. Láttam háborúkat is. Szétvert szabadságcsapatok bujdosásait a nádasok között, rongyosan, éhesen, vadkacsatojásért derékig süppedve a hínárok között. Láttam akasztófákat varjúseregűl meglepve, amint a maradék emberkoncon egymás szemének estek. S láttam a szent ügy elárulóit aranyserlegből inni az erőszak s kopnyák sátora előtt.

Majd lassan az utca túlsó fele is eltűnt előlem. A házak helyén kocsitak keresztezték egymást, amik mellett évszázados nyárfák nyújtózkodtak a csillagok felé. A templom helyén kis széken ülő kofák sorfala nyúlott el hosszan, áruikat kínálgatták a tornyos fejdíszű asszonyságoknak, akik után természetdűs bűszoknyás cselédányok cipelték a kosaraikat. A városháza helyén is láttam a piacot sárban hempergő disznókkal, malacos kocsikkal s pipázó alkudozó emberekkel, akik egymás tenyerét verték, csattogtak körülöttem s néha félvállról lenéztek a vár felé, aminek hámló falaiból kivigyorogtak a kopasz téglák. Csak később vettem tudomásul, hogy tenyércsattogás helyett a mester borotvafenesését hallottam a szíjon.

Mintha megfordult volna előttem a föld, s eltűnt előlem minden, ami most van s helyén felmerültek a régi idők. Azt vettem észre, hogy egy gémeskút mellett állok egy tagbaszakadt pásztorral, aki merő némaság volt. A májusvégi pusztá nagy hallgatása. S amint ott mellette álltam a róla áradó birkaszagban még jobban rámragadt a merevsége s úgy éreztem, hogy szűrrel a vállamon, botvégre

dőlve belebámulok a nagyvonalú mélységes csöndbe, a millió tücsök ciripelése között meghallom még a fű növést is. Elöttem lágy kolompszóval birkanyáj legel, míg felettem az alkonyi égen vörös felhők úsznak széjjel a puha messzeségbe. Odébb az akácoserdő sötétlik, ami alatt nesztelen léptekkel ólálkodik az este. Képzeltető természetem Rózsa Sándort eleveníti meg benne, amint fokosa nyelére dőlve elméláz a tűnő naplementbe. Keleten fokozatosan homályosodik az ég s millió sejtelmes titkaival rámporzik a csöndjével is mesélő pusztai este.

Majd ismét itt vagyok a műhelyben egy pillanatra. Utána megint felkap a képzelet. Az ajtó kinyílik, s egymásután kecskelábú asztalok, padok sorakoznak befelé s megállnak a falak mellett egy-egybe, ami köré régi emberek ülnek és csendesen pipálgatva iszogatnak. Fönn a fejem felett a hasított kis gerendán nem villanykörte lóg le, mint mostan, hanem nagykalapú petróleumlámpa füstöli a szürke mennyezetet. A söntés körül karcsú fehérccseléd röpköd, csapódik utána a százcáncú szoknya s szeme úgy csillog, mint a fekete gyémánt. Az ajtó ismét nyílik. De most az udvar felől. Mindenki odanéz, én is. Gyolcsgatyás, közép magas ember teszi át magát a küszöbön. Vállán karikás ostor, kezében fokos s a gatyakorcból rézvetes pisztolyok kandikálnak elő. Nézésében van valami parancsoló. Fekete bajuszát ujjai között áthúzza, szétnéz a bentlévőkön, akik összesúgnak és felkelnek az asztaloktól, hogy induljanak. Az érkező válláról a szűrét lakanyarítja s az asztalra dobja.

Én is fölállok, hogy induljak. Ez Sándor gondolom. Menni kell innen. Hadd maradjon magára. Mikor gondolatokba mélyedve indulni akarok, akkor szólal meg a mester a bőrpárnát megfordítva a széken.

— Tessék helyet foglalni...

Ekkor ébredtem fel igazán révedzésemből. Én azt hittem, hogy Sándor szűrének asztalrahullása adta azt a hangot, pedig csak mester fordította meg a párnát a széken.